

Amerika Birleşik Devletleri'nde Arap Dili Araştırmaları Tarihi*

Ernest McCARUS**
Çev. Yılmaz ÖZDEMİR***

Özet

Bu makalede II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde Arap dili öğretimine dair yapılan faaliyetlerden bahsedilmektedir. Savaş esnasında ordu, üniversitelerdeki dilbilimcilerin yardımlarıyla askeri ve istihbarat elemanlarına Arapça eğitimi vermekte idi. Devletin diğer kurumlarından Yabancı Hizmet Enstitüsü, Ulusal Güvenlik Teşkilâtı ve CIA, kendi personeline Arap Dili ve lehçelerini öğretmekte, kendi eğitim malzemelerini üretmektedir. Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerinde de edebî ve modern fasih Arapça eğitimi, ileri bir seviyede yürütülmekte idi. Çeşitli üniversitelerin kurdukları birlikler, vakıfların ve devletin sağladığı fonların da katkılarıyla uygulamaya soktukları yaz programlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin her tarafında Arap dili ve lehçelerini öğretmiştir. Arap üniversiteleri ile işbirliği yaparak, Arap ülkelerinde de yaz programları düzenlemiş veya mübâdele anlaşmaları ile Arap üniversitelerine öğrenci ve araştırmacı göndermiştir. Bu yaz programları sayesinde Arapça ve lehçelerine dair ders kitapları, okuma kitapları, sözlükler ve sınav malzemeleri gibi öğretim araçları hazırlanmıştır. Üniversitelerarası yaz programı uygulaması etkili olmuş, çeşitli cemiyetler, özel yüksek okul ve üniversiteler tarafından da uygulanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, İbrânî dili ve Ahd-i Atîk araştırmalarının tamamlayıcı bir unsur olarak başlatılan Arapça öğretimi, Bağımsızlık Bildirisi'nin imzalanmasından¹ yüz küsur yıl önceye uzanan bir geçmişe sahiptir. XVI. yüzyılda Avrupa'daki reform hareketlerinden sonra tefsir maksadıyla bizzat İncil'e doğru yaygın bir yöneliş vardı. Bu sebeple İbranice ve ona akraba olan dillerin

* Bu yazı, editörlüğünü Aleva Douchdy'nin yaptığı *The Arabic Language in America* (Amerika'da Arap Dili) adlı eserin (Detroit 1992), 207-221 sayfalarında yer alan Ernest McCarus'a ait "History of Arabic Study in the United States" adlı makalenin tercümesidir. Mc Carus'un bu makalesi daha önce 1987'de yayımlanmıştı. Bu defa bazı bilgiler güncelleştirilmiştir. Arka plan bilgi için James Child, Ray Clifford, ve Charles Ferguson'un ve özellikle Birleşik Devletler'deki Arap dili araştırmalarının ilk dönem tarihi hakkında David Partington'un görüşleri alınmıştır. Saha olarak Ortadoğu araştırmalarının değerlendirilmesi hakkında bk. Winder, 1987. Arap dilbiliminin durumu için bk. Windfuhr 1976.

** Michigan Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Arap Dili Bölümünden Emekli Profesör.

*** Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

¹ Bağımsızlık Bildirgesi 7 Temmuz 1776 tarihinde imzalanmıştır. (Çevirenin notu.-ç.n.)

araştırılmasını kurumsallaştırma ihtiyacı duyulmuştu. Harvard, Sâmi dilleri yani eski İbrânî, Keldânî ve Süryânî dillerini ders olarak bünyesine alan ilk Birleşik Devletler yüksek okuludur. Bu diller, Harvard'ın kuruluşundan dört yıl sonra 1640'da okutulmaya başlanmıştır. 1654-1672 yılları arasında başkanlık yapmış olan Charles Chauncy zamanında Arapça da ilâve edilmiştir. Evvelâ İbrânîce ve akraba dilleri, kısa bir süre sonra da Arapça araştırmalarını kurumsallaştırma uygulamasında tipik bir örnek olmuştur. Arapça, 1700'de Yale'de, 1807'de Dartmouth ve Andover'de ve 1822'de Princeton İlahiyat Okulu'nda okutulmaya başlanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Arap dili araştırmalarının ilk aşaması ilâhiyat kaynaklı ise de, ikinci aşaması filolojik niteliktedir. Göttingen Üniversitesi'nden Asur medeniyeti uzmanı olan Paul Haupt, iyi düzenlenmiş bir Sâmi filolojisi programı oluşturmak üzere 1883'te John Hopkins Üniversitesi'ne gelmiştir. Bu program diğer üniversitelerin takip edeceği bir model halini almıştır. Birleşik Devletler'e mukayeseli Sâmi filolojisi araştırmaları prensiplerini ve metodlarını getiren ve bu konudaki Alman birikimine atf-ı nazar eden de yine bu zattır. XIX. yüzyılın sonuna gelindiğinde, ülkede ve Kanada'da müfredat programlarının bir parçası olarak Arapça'yı da veren Sâmi dillerine dair önemli on altı büyük bölüm oluşmuştu.²

XX. yüzyılda, Yakın Doğu'daki arkeolojik alan araştırmalarına giderek artan bir ilgi yaşandı. Bu vesileyle dilbilimsel olduğu kadar pratik amaçlarla Arap dili lehçelerine de ilgi duyulmuştur. Nitekim 1925'den 1948'e kadar Michigan Üniversitesi'nde Arapça profesörü olan William H. Worrell, Kıptî diline olduğu kadar Mısır Arapçası lehçelerine de vâkıfı.

II. Dünya savaşı, Arap dili araştırmalarında bir devrim meydana getirdi. Muhârip askerler ve Arap dünyasında iş görecektir, araştırma yapacak istihbarat elemanlarının yetiştirilmesine duyulan âcil ihtiyaç, Arap dili ve diğer dünya dilleri konusunda Amerikan milletinin son derece hazırlıksız olduğunu ortaya çıkardı. Federal Hükümet, Amerikan Bilim Kuruluşları Meclisi (American Council of Learned Societies)'nin de yardımıyla, dil bilimcileri seferber etti; onlara düzinelerce yabancı dil ve lehçeler için ders kitapları hazırlatıp bunları Uzman Ordu Eğitim Programına ve muharip birliklerden askerî yönetim subaylarına değin askerî personel ile istihbarat personelinin yoğun eğitimi çerçevesindeki pratik konuşma/dil programlarına yerleştirdi. Bu millî çabaların sürekli etkisi, bir

² Şunlar da zikredilmelidir; İlahiyat Okulları Birliği (1837); Vanderilt Üniversitesi (1875); Hebrew Union Yüksek Okulu (1880?); Cincinnati Üniversitesi (1882); Boston ve Pennsylvania Üniversiteleri (1886); Colombia Üniversitesi (1887); New Jersey Koleji (Bugünkü Princeton Üniversitesi, 1889); Bryn Mawr Yüksek Okulu (1891); Chicago, Michigan ve New York Devlet Üniversiteleri (1892); Minnesota Üniversitesi (1895); ve Syracuse Üniversitesi (1896?). Bk Rosenau, 1896, 7-14.

grup kişiye yabancı dil becerileri sağlamak olmuştur. Bu kişilerin çoğu, savaştan sonra eğitimci, devlet memuru ve dünyanın çeşitli bölgelerinde iş adamı olarak eğitildikleri konuda çalışmayı sürdürdüler. Bu insanlar, ülke çapında düzenli eğitim programlarında geçerli, Arapça ve Avrupa dilleri dışında diğer pek çok dil öğretiminde kullanılacak sistem kurmak, pek çok dil ve lehçeleri³ için kullanılacak eğitim malzemeleri yaratmak, geleneksel "gramer- tercüme" metoduyla öğretilen dillere modern bilim tekniklerini (sözel metod, sözel örnekli pratik alıştırmalar vb.) uygulamak ve yabancı dil öğretiminde "uygulamalı dil bilim" in meriyyetini sağlamak için eğitilmişlerdi.

Savaşın çabasının doğrudan bir sonucu olarak, Birleşik Devletler'in çeşitli birimleri Arapça ve geçmişte önemsenmemiş diğer stratejik diller için dil eğitim programları hazırladılar. 1947'de Charles A. Ferguson, iki yabancı istihbarat görevlisi için yoğun Arapça eğitimi vermek amacıyla Beyrut'ta on sekiz aylık bir program hazırladı. Ferguson, Devlet Personeli Departmanı (Department of State Personel) Arap Dili Alan Okulu (Field School of Arabic Language) ve alan araştırmaları kurumu olan Yabancı Hizmet Enstitüsü (FSI= The Foreign Service Institute) kurmak amacıyla 1953-1955'te Beyrut'a geri döndü. Bu kurum, yerel politik şartlar kendisini hâlen yaşamakta olduğu Tunus'a taşınmaya zorlayınca kadar Beyrut'ta kaldı. Hâlen öğretim yapılmakta olan Washington'daki FSI Dil Okulu'nda (FSI School of Arabic) o sıralar Modern Standart (Fasih) Arapça (MSA) ve lehçeleri öğretiliyordu. FSI'nın, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Arapça eğitimi konusunda hatırı sayılır bir etkisi olmuştur. Bu durum, sadece akademi dünyasında eğitim veren pek çok kişiye sahip olmasından veya FSI dil çalışmalarının bazı yönlerdeki deneyiminden değil aynı zamanda kendileri için ürettikleri, akademik dünyada da yer etmiş ve hâlen kullanılmakta olan pek çok eğitim malzemesinden kaynaklanıyordu.⁴ Bu kurumun en önemli katkılarından biri, yeterliliği ölçme alanındaki meşhur FSI mülakat testidir. Yabancı servis elemanlarının konuşma ve okuma yeteneklerini ölçmek üzere hazırlanmış bu test, prensipte her zaman ve zeminde uygulanabilir standart bir ölçü ortaya koymuştur. Amerikan Yabancı Dil Öğretimi Heyeti (American Council on the

³ Merrill Y. Van'a ait *Spoken Iraqi Arabic* (1949) adlı kitap, bir kısım yayımlananları incelenmiş muhtelif aşamaların ilginç bir özeti. Henry Holt ve arkadaşları tarafından yayımlanmış ve telif hakkı 1949'da Amerika Dilbilim Cemiyeti (The Linguistic Society of America)'ne geçmiştir. Baş sayfasında "Orjinali Birleşik Devletler Silahlı Kuvvetler Kurumu tarafından yayıma hazırlanmıştır" ve telif hakkı sayfasında "Bu materyal Amerika Dilbilim Cemiyeti ve Amerikan Bilim Kuruluşları Yoğun Dil Programı'nın direktörlüğünde hazırlanmıştır." ibareleri vardır. Henry Holt metinlerinin tam seti, Irak ve Suud Arapçalarını ihtiva eden kasetle birlikte New York, Ithaca, Konuşulan Diller Servisi (Spoken Languages Service)'nden bugün elde edilebilir.

⁴ Örnek olarak Ferguson ve Ani'ye ait *Lessons in Contemporary Arabic* (1964), Rice ve Said'e ait *Eastern Arabic* (1960), Snow'a ait *Levantine Arabic: Introduction to Pronunciation* (1971) ve Ömer'e ait *Saudi Arabic* (1975) adlı kitaplar zikredilebilir.

Teaching of Foreign Languages), Uygulamalı Dil Bilimleri Merkezi (The Center of Applied Linguistics) ile birlikte Arapça ve diğer diller için bu sözlü yeterlik mülakat (sınavı)'na akademik seviye kazandırma işini üzerine almıştır.⁵

Ayrıca ordu, 1947'de California, Monterey'de bulunan Ordu Dil Okulu (Army Language School)'ndaki ders programına Modern Fasih Arapça ve Irak lehçesi'ni ilâve etti. Bu okul, 1973-1974'te deniz kuvvetlerinin Maryland Anacostia'daki Dil Okulu ile birleştirildi. "Savunma Dil Enstitüsü (The Defence Language Institute)" olarak adlandırılan yeni okul Monterey'dedir. MSA ile Irak, Suriye ve Mısır lehçeleri düzenli olarak, diğerleri ise ihtiyaç duyuldukça öğretilmektedir. Bu etkileyici bir organizasyondur: Tam gün çalışan yetmişdokuz Arapça biriminde sadece MSA için her sene 350 kişi eğitilmektedir. Savunma Dil Enstitüsü mezunları artık sadece ordu kuvvetlerinde değil, devletin diğer müesseseleri, üniversiteler ve özel sektörde de bulunmaktadır.

Arapça öğreten devletin diğer kurumları olan Ulusal Güvenlik Teşkilâtı (National Security Agency) ile CIA (The Central Intelligence Agency=Merkezi Haberalma Teşkilâtı), 1950'lerin ilk yıllarından beri kendi personeline Arapça öğretmektedir. Savunma Dil Enstitüsü, Ulusal Güvenlik Teşkilâtı ve CIA, FSI gibi yıllar boyu kendi eğitim malzemelerini üretmişler, ders kitapları testlerinin geliştirilmesinde akademik kurumlarla işbirliği yapmışlardır.

Barış Birlikleri de Fas'tan Yemen'e kadar konuşulan bütün Arapça lehçelerinde pek çok Amerika Birleşik Devletleri vatandaşını eğitmiştir. Bu eğitimi, genellikle konuşmalarda akıcılık sağlamaya imkân veren ilgili ülkede iki hizmet yılı takip etmekteydi. Eğitilenlerin çoğu, akademik ünvanlar elde edip alanlarında çalışmalarına devam etmek veya akademi dünyasına veya diğer iş sahalarına girmek üzere Amerika'ya geri dönmüştür. Barış Birlikleri, Arapça lehçelerine dair ders kitapları (1966 ve 1970'de yayımlanan *Tunisian Arabic* gibi) yayımlamış, Moritanya ve Yemen lehçeleri gibi çeşitli lehçelerde kendileri kullanmak üzere henüz yayımlanmamış metinler hazırlamıştır.

Öte yandan akademi dünyasında standart ders programı içinde edebî ve pratik Arapça öğretim anlayışı, ileri seviyede iyi bir şekilde tesis edilmişti. Michigan Üniversitesi bünyesinde Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, 1948'de Uzak Doğu Dilleri ve Edebiyatı ile Yakın Doğu Araştırmaları Bölümlerine ayrıldı. İkinci bölümün (Yakın Doğu Araştırmaları) başında, Antik Yakın Doğu ve Kitâb-ı Mukaddes araştırmaları, Arapça, İbrânice, Farsça ve Türkçe araştırmaları, sosyal bilimler ve Yakın Doğu Edebiyatı araştırmaları konularında devamlı programlar geliştiren George G. Cameron vardı. Cameron, diğer Arapça ve İslâm araştırmaları konularına ek olarak, modern ve klasik Arapça ve Lübnan lehçesiyle ilgili

⁵ Bu yeterlik ilkeleri için bk. Parkinson, 1985 ve Allen, 1985.

programlar sunmak için, derhal George Hourani, Ernest McCarus ve George Makdisi'yi biraraya getirdi.

Ford Vakfı, Arapça öğretimi için kurulmuş bir komite olan Sosyal Bilim Araştırma Meclisi (SSRC)⁶'nin talebine uyarak, Princeton'da T. Cuyler Young'ın yönetimindeki Yakın Doğu Dilleri Bölümüne bağlı Üniversiteler Arası Yaz Programı (Inter-University Summer Program)'nı organize etmek üzere, beş üniversitenin (Colombia, Harvard, Uluslararası İleri Araştırmalar Okulu (SAIS)⁷, John Hopkins, Michigan ve Princeton Üniversiteleri) teşkil ettiği bir cemiyete, 1957'de 176.500 \$ tutarında yaptığı bir bağışla Arapça araştırmaları, büyük mâlî destek almıştır. Bu programın amaçları şunlardı: 1- Her yaz Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir kaç üniversite'ye en az üç büyük dil (Arapça, Farsça, Türkçe) ile ilgili yoğun kursların verilmesini temin etmek. 2- Bu üç dil ile ilgili yeni öğretim araçları yaratmak, hâli hazırdakileri de ıslah etmek. Programın süresi beş yıldır. Sonuç olarak Arapça, yazları bu üniversitelerin her birinde 1957-1961 yıllarında münâvebeli eğitim ilkesiyle öğretilmiştir. Şam, Kudüs, Kahire ve Fas lehçeleri gibi muhtelif lehçelerle birlikte modern ve klasik Arapça'nın bütün seviyeleri öğretiliyordu. Farsça ve Modern Osmanlı Türkçesi'ne ek olarak, Avesta, Berber, İbrânî, Gürcü, Peştü ve Sanskrit dilleri, sonuç olarak en az her yaz öğretilmekteydi. Alan Kursları (Sosyal Bilim, klasik edebiyat kursları, öğretilen özel dillere dair dilbilim kursları) genel olarak yoğun dil eğitimi boyunca verilmekteydi. Pedagojik amaçlara ulaşmak için büyük çaba sarfedildi. Geleneksel gramer-tercüme metodu kullanılmakla birlikte, genellikle öğrencilerden maksimum seviyede konuşma ve üretim kabiliyeti isteyen işitsel yöntem takip edildi. Ülkenin, Avrupa'nın ve Orta Doğu'nun dört bir yanından kabiliyetli öğrenciler alındı. Bir yaz döneminde bir akademik yılı tamamlamak hedefti ve bazen bu hedefe de varıldı. Çeşitli sınıf öğretim teknikleri ve sınavla ilgili deneyimler yaşandı. Sonuç olarak Arapça ve Türkçe için öğretim malzemeleri ile Arapça için sınav malzemeleri üretildi.

Ford vakfı, müdâvim üye olarak Los Angeles'daki California Üniversitesi ve tâbi üyeler olarak Georgetown Üniversitesi ve Austin'deki Texas Üniversitesi'nin de katılımlarıyla genişleyen cemiyete ikinci altı yıllık dönem için ödül olarak 1962'de bu sefer 250.000 \$ 'lık ikinci bir yardım yaptı. Oturumlar 1962'den 1967'ye kadar tekrar münâvebeli eğitim ilkesiyle devam etti. İkinci dönem sona erdiği zaman Doğu ve Batı sahillerinde yoğun dil programları veren başka cemiyetler de teşekkül etmişti. Cemiyetin faaliyetleri, hayati değere sahip olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin ve deniz aşırı bölgelerin değişik yerlerinde Arapça, Farsça ve Türkçe öğreten pek çok cemiyetler vardır.

⁶ Social Science Research Council

⁷ School of Advanced International Studies

Üniversitelerarası programın diğer renkli bir faaliyeti, Arapça öğretmenlerinin hazırladığı bir konferansla atölye çalışmalarının sponsorluğunu yapmasıydı. Ağustos 1958'de SSRC, Charles A. Ferguson'un başkanlığında, Cambridge, Massachusetts'de yirmi Arapça öğretmenin hazırladığı bir konferansın sponsorluğunu yaptı. Konferansın amacı, Arapça ile ilgili araştırmalarda, ders kitaplarının değerlendirilmesinde ve Arapça okuma kitaplarının hazırlanmasında net tavsiyeler sunmaktı. Üniversitelerarası program daha sonra, Harvard'da 1962 yılında, Macid Said'in başkanlığında diğer bir konferans ve 1965-1967'de bir dizi Arapça öğretmenleri atölye çalışması düzenledi. 1962'de gerçekleştirilen bu konferansta sunulan tavsiyeler, 1963'de Arapça öğretiminde yeni bir yapılanma meydana getirdi. Bu yeni yapılanma, Arapça öğretiminin profesyonelleştirilmesi için kurulmuş Modern Dil Birliği (Modern Language Association), Amerikan Arapça Öğretmenleri Birliği (The American Association of Teachers of Arabic)'nin sponsorluğu altında gerçekleşti. Derneğin neşrettiği Frederic J. Cadora yönetimindeki *al-Arabiyya* adlı derginin bünyesinde, (editörlüğümde) *an-Naşra* adlı haber bülteni yayımlamaya başladı.⁸

1965 Arapça Öğretmenleri Atölye Çalışması (Ann Arbor, Charles Ferguson başkanlığında), Arapça çalışmalarının durumunu değerlendirdi ve MSA başlangıç kursularında öğretilmesi gereken gramer yapıları ile birlikte metodoloji, muhteva ve bibliyografya üzerinde etüd çalışması yaptı. 1966 atölye çalışması da (Colombia, Peter F. Abboud başkanlığında), orta seviyedeki Arapça öğretimi ile meşgul oldu. Küçük heyetler, orta seviyedeki derslerin muhtevası ve metodolojisi ile ilgili etüdlere hazırladı. Orta seviyedeki mevcut ders kitaplarını değerlendirip, önceki atölye çalışmasının tesbit ettiği basit gramer yapılarını tekrar gözden geçirerek revize etti. Seminerin kayda değer başarısı, hem modern hem de ortaçağ dilci ve edebiyatçı danışmanların, Arapça öğrencileri için pratik ve metodolojik açıdan eğitimlerine MSA ile başlamalarının sağlam bir yol olduğunu oybirliği ile kabul etmeleri, daha sonra da arzu edilirse ileri düzeyde ortaçağ Arapçası'nın öğretilmesini taahhüt etmeleriydi. MSA'nın ortaçağ Arapçası'ndan daha kolay olduğu düşüncesi, mantıkî bir öğrenim sürecinin meydana getirilmesine sebep olacaktı. Ayrıca ortaçağ Arapçası eğitimi alanların edebî, Arap dünyasında klasik Arap edebiyatı ile ilgili yapılan çağdaş bilimsel araştırmaları takip edebilmeleri için her durumda çağdaş Arapçayı iyi bir şekilde anlayabilmeleri gerekiyordu. Bundan başka atölye çalışması, Arapça araştırmaları alanındaki ilk ihtiyacın, orta seviyedeki ders kitapları olduğunu kabul etti. Ama daha önce başlangıç ve orta seviye arasındaki sınırı tayin edecek temel seviyede bir ders kitabının hazırlanması gerekiyordu.

⁸ Baş editör (1990) Utah Üniversitesi'nden Mushira Eid'dir.

1967 atölye çalışması (Princeton, Peter Abboud başkanlığında), MSA'nin temel seviyesi için bir ders kitabı ve bir Arapça yeterlik testi planlama işine koyuldu. Ders Kitabı Komitesi, ideal bir ders kitabındaki gramer yapılarının işleniş düzeninde uzlaşıp örnek olarak ilk ve son dersleri tasvir eden model dersler tertip etti. Yeterlik testi komitesi, dinleme ve okuma yeteneğini ölçen ciddi bir yeterlik testi hazırlamaya başladı.

1960'larda Ford (vakfının) fonları, Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Dairesi'nden sağlanan 1958'de çıkan Millî Savunma Eğitim Yasası (NDEA)⁹ fonlarıyla desteklendi. Bu iki kaynaktan her biri, yaz programı masraflarının üçte birini, geri kalan üçte birlik kısmı ise programa ev sahipliği yapan kurum karşıladı. Bu yüzden ikinci dönem sona erdiğinde üniversitelerarası program bütçesinde hâlâ fonlar vardı ve Ford vakfı, Peter Abboud başkanlığında, *Elementary Modern Standard Arabic* ve *College-level Arabic Proficiency Test* adlı ders kitaplarının hazırlanmasında bu fonların kullanılması yetkisini verdi (1968)¹⁰. Fondan artan paralarla 1969 yılında Hikmet Sebüktekin'in *Turkish for Foreigners* adlı kitabı finanse edilmiştir. Kitapta 1961 ve 1962 üniversitelerarası yaz dil programlarında, yazarın Türkçe öğretirken hazırladığı uygulamalı dersler esas alınmıştır.

Ölü bir dilden çok yaşayan Modern Standard Arapça'yı öğreten bu değişik materyaller, II. Dünya Savaşı'ndan önce teolojik-filolojik dönemde kullanılmış olan sınıf ders kitaplarından bâriz bir şekilde farklıydı. Bu ders kitapları; Carl P. Caspari'nin *Arabische Grammatik* (1876), William Wright'ın *Grammar of the Arabic Language* (1859, ikinci baskı, 1962), Albert Socin'in *Arabic Grammar* (1922) ve Griffithes Thatcher'in *Arabic Grammar of the Written Language* (1927) adlı kitaplarıydı. Sadece sonuncusunda (Arapça'dan ve Arapça'ya) bir miktar tercüme alıştırmaları vardı.

1957'de Sputnik'in fırlatılışının oluşturduğu havanın etkisiyle Amerikan Kongresi, 1958 yılında ülkedeki alan araştırmalarının niteliği üzerinde şumüllü ve sürekli bir etki bırakacak şekilde planlanan NDEA'yı geçirdi. NDEA'nın beşinci maddesi aşağıdaki hususları destekliyordu ve desteklemeye de devam etmektedir: (1) Dünyanın değişik alanlarıyla meşgul, alan merkezleri (hâli hazırda Yakın ve Ortadoğu ile ilgili oniki alan merkezi vardır.); (2) Akademik ve/veya alan dilleri yaz araştırmaları için Yabancı Dil ve Alan Araştırmaları Bursları¹¹ (hâli hazırda ondört üniversitede Arapça araştırmaları için burslar vardır.); (3) Her türde ders

⁹ National Defence Education Act

¹⁰ *Elementary Modern Standard Arabic*, 1975'de tashih edildi ve daha sonra Cambridge Üniversitesi Yayınları (Abboud ve diğerleri, 1983) tarafından yayımlandı. Test 1974'de AATA tarafından *Arabic Proficiency Test for College Level* adlı kitapla değiştirildi. (1979'da Raji M. Rammuny başkanlığındaki bir komite tarafından kitap tashih edildi. Kitabın dağıtımını bu zat yapmaktadır.

¹¹ Bunlara önceleri Millî Savunma Yabancı Dil bursları deniyordu. Sonra Millî Kaynak bursları denmeye başlanmıştır.

malzemesi hazırlanması; (4) Fakülte kadrosu aylıkları; (5) Hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Ortadoğu'da yoğun yaz dil programları; ve (6) Araştırma, öğretmen yetiştirme, tetkik, derinleşme v.b. amaçlı sempozyum, konferans ve atölye çalışmaları. NDEA'nın 5. maddesinde Arapça araştırmaları hemen hemen tüm yönleriyle desteklenmiştir.

II. Dünya Savaşı, yabancı dil ve alan araştırmalarına olan iştahımızı kabartmakla kalmamış, aynı zamanda bize bizzat ilgili alanda araştırma yapmak ihtiyacını hissettirmiştir. Çok geçmeden (1946'da) Fulbright bursları¹², alan araştırmaları ve çalışmaları için standart olmuştur. Carnegie Vakfı, Denizaşırı Arapça Araştırmaları için Millî Lisans Programı kurmak üzere Princeton'a üç yıllık 136.500\$ tutarında bir bağış yapacağını ilan etti. Bayly Winder'in yönetimindeki program, Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerindeki çok başarılı on ila onbeş kadar lisans öğrencisine, Lübnan Şımlan'daki ünlü Orta Doğu Arapça Araştırmaları Merkezi (Middle East for Arabic Studies=bir İngiliz okulu)'nde bir yıl süreli burslar sundu. Program 1968'e kadar yenilenecek sürdürüldü. Bu, Amerika Birleşik Devletleri üniversiteleri ve yüksek okulları tarafından Arapça araştırmaları için denizaşırı pek çok programın yegane ilk kurumsallaştırılmış şekliydi.

Üniversiteler Arası Programı'nın yoğun yaz dil kurslarına desteğine daha önce temas edilen NDEA, denizaşırı yoğun dil programlarına da destek vermiştir. Portland Devlet Üniversitesi (daha sonra Portland Devlet Koleji)'nde görev yapan Frederick J Cox, NDEA'nın desteğiyle 1964'de Kahire Amerikan Üniversitesi'ndeki bir kültür birimi ile birlikte yoğun bir Mısır lehçesi ve alan araştırmaları yaz programı başlattı. Bu programda eğitim gören otuzbir kişi, çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeybatısından getirilmişti. Ocak 1966'da Amerikan Bilim Kuruluşları Meclisi/SSRC Yakın Doğu Birlik Komitesi, bütün yaz mevsimini ve bir akademik yılı kapsayan, ileri düzeyde tam gün Arapça eğitimi için millî bir hedef program tavsiye etti ve fizibilite araştırması için bir komiteye görev verdi. 1967 baharında sekiz üniversiteden oluşan bir cemiyet (Kahire Amerikan Üniversitesi, Berkeley California Üniversitesi, Los Angeles, Chicago, Harvard, Michigan, Portland Devlet ve Princeton Üniversiteleri) kuruldu, NDEA'nın desteği alındı ve Arapça Araştırmaları Dış Merkezi (CASA)¹³ teşekkül etti. CASA, Portland Devlet Üniversitesi yaz programını üstlendi ve on iki ay boyunca tam gün dil eğitimi sunan bir akademik yıl programı ekledi. Merkez, yönetiminin altında Michigan'a taşınmaya kadar 1967'den 1974'e kadar, Berkeley'de William Brinner, daha sonra Mounah Khouri tarafından idare edildi. 1983'den

¹² Fulbright Fellowships/Scholarships. ABD tarafından kendi üniversitelerindeki akademisyen veya öğrencilere ülke dışında araştırma yapabilmeleri için veya yabancı akademisyen ve öğrencilere Amerika Birleşik Devletleri'nde araştırma yapabilmeleri için verilen devlet bursu. (Çevirenin notu.)

¹³ Center for Arabic Study Abroad

1988'e kadar CASA, Washington Üniversitesi'nde görevli Farhat Ziaheh¹⁴ tarafından yönetildi. Kahire Amerikan Üniversitesi'ndeki müşterek idareciler ve icracı idareciler arasında Lorne Kenney, Marsden Jones, Martin Hinds, es-Said Badawi, John Hunwick, Dustin Cowell, John Swanson, William Granara, Mahmoud al-Batal ve Alâ' el-Gibali vardı.

CASA'nın tarihi, Arapça araştırmalarının gelişimini yansıtmaktadır: 1967'de yıl içi on beş, yaz dönemi için on sekiz veya yirmi kişilik yerler vardı. Bununla birlikte seçim komitesi yıl içi programa mürâcaat edenlerden sadece on iki kişiyi yeterli buldu. 1971-1972'deki yaz ve yıl içi burslarına müracaat eden yüz kişiden altmışını alarak rekor kırdı. Ne yazık ki ödenek kısıtlamaları, bu rakamı son yıllarda yarıya düşürmüştür.

CASA'nın gerçek anlamda etkisi, uluslararası olmasa da ulusal düzeyde olmuştur. CASA, çoğu şu an akademik kurumlar, kamu ve özel sektörde sorumlu makamları işgal eden pek çok sayıda kişiyi eğitmenin yanı sıra devletin Arapça öğretimine de etkisi olmuştur. Nitekim bu kurum, 1975'te, Amerikan Arapça Öğretmenler Birliği'ne ait kompozisyon ve dinleme-anlama bölümleri de içeren Arapça konuşma dışındaki bütün dil becerilerini ölçen bir Arapça yeterlik testini kullandı. Öğrencilerinin başarılı bir şekilde yarışabilmelerine imkân sağlayacak bu ilâve dil becerilerini öğretmek için pek çok program ilk defa uygulamaya konuldu. CASA kadrosu, Mısır ve modern standart Arapça için öğretim malzemeleri de üretti. Alan araştırmaları öğretim üyelerine yönelik olarak başarısız geçen ilk yıldan sonra ikinci bir yıl öğretimi ve çok başarılı olduğu kanıtlanmış bir Arapça tazeleme yaz kursu düzenleme tecrübesi yaşandı.

Yetenekli ve istekli öğrenciler, ehil ve fedakâr öğretmenler ve Atlantik'in her iki yakasındaki yöneticiler, ev sahibi kurumların ve Eğitim Dairesinin güçlü desteği gibi pek çok faktör, CASA'nın bu büyük başarısına yıllar boyu katkıda bulunmuştur. Bana göre bir faktör daha var ki yukarıdaki faktörlerin CASA'nın başarısına katkıda bulunmasına zemin hazırlamıştır. Bu faktör de CASA'nın temel düzeyden ziyade ileri düzeyde bir dil programı olarak teşekkül etmiş olmasıdır. Temel düzeyde öğrenci bir kelime öğrendiğinde önceki durumuna göre bir kelime daha fazla biliyor hâle gelmekteydi. Halbuki ileri düzeyde, kişi yeni bir kelime öğrendiğinde otomatik olarak aynı kökten türeyen bütün kelimeler grubunu da öğreniyordu. Bu yüzden ileri düzeyde öğrenim, katlamalı bir şekilde ilerliyordu.

1971'de ikinci bir NDEA destekli denizaşırı yoğun dil programı düzenlendi. Utah Üniversitesi Orta Doğu Merkezi'nde görevli Khosrow Mostofi, (Arizona, Berkeley'deki California, Los Angeles, Portland Devlet, Utah, Texas ve

¹⁴ Baş direktörü, Atlanta Johns Hopkins Üniversitesi'nden Jerry Lampe'dir.

Washington Üniversitelerinden oluşan) Batı Üniversiteleri Birliği adına Tunus Yaz Programı'nı hazırladı. Bu program, her sene kırk-elli öğrenci kabul eden Tunus'taki Burgiba Modern Diller Enstitüsü'nde sekiz haftalık, orta ve ileri seviyede modern standart Arapça ile kültürel intibak programı idi. Program federal bütçenin baskı yaparak sona erdirdiği 1977 yılına kadar devam etmiştir.

Virginia Üniversitesi'nden Muhammed Sawaie, Ürdün'un Yermük Üniversitesi ile birlikte 1984'de lisans ve lisansüstü öğrencileri için İrbid'de yoğun bir Arapça öğretimi yaz programı başlattı. Orta ve ileri düzeyde MSA dersleri sunduğu gibi Ürdün lehçesini de öğretmekte olan bu senelik program, ayrıca tarihî mekânlara gezileri de içeren kültürel bir unsur da kapsamaktaydı.

1950 ve 1960'lı yıllarda uygulanan üniversitelerarası programdan itibaren Arapça yaz kursları hem bölgesel veya ulusal cemiyetler hem de özel yüksek okullar ve üniversiteler tarafından memleketin her tarafında uygulanabilmiştir. Daha önce Arapça öğretmemiş, hâlen bir akademik yıl boyunca Arapça dersi vermeyen Vermont Middlebury Koleji, 1983 yılında ünlü yaz okulunda bir Arapça okulu açtığı zaman, yeni bir kabul şartı ortaya çıkmıştır. Bu okulda bütün öğrenciler öğretim süresince İngilizce konuşmayacaklarına dair sözleşme imzalandı. (Daha sonra bu sözleşmenin iptaline izin verilmiştir.) 1989'un yazına kadar Peter Abboud tarafından yönetilen okul, MSA'nın dört düzeyinde ders veriyordu: Temel, iki orta ve ileri düzey.¹⁵ Bu okul'da hem öğrenciler, hem de Birleşik Devletler ve Arap dünyasından gelen öğretmenler yoğun bir deneyim yaşamışlardır. Öğrenciler, kelimenin tam anlamıyla gece ve gündüz, sınıf içi veya dışında öğretmenleriyle iletişim kurabiliyorlardı. Öğretmenler, ümitsiz veya gayretli öğrenciler için geceyarısından sonra dahi rahatlıkla danışılabilen kişilerdi. Arap toplumunda lehçelerin yaygın olarak kullanıldığı yerlerde MSA'nın yeni kullanım şekilleri, çözümü için özel materyallerin hazırlanmasını gerektiren özel bir problem meydana getirmekteydi. Pek çok kişiye özellikle orta-üstü ve ileri düzeyde dil eğitimi vermesine ek olarak Middlebury, yeni materyallerin, öğretim, test ve öğretmen yetiştirme ile ilgili yeni tekniklerin denenmesine de imkân tanımıştır.

Amerika Birleşik Devletleri öğrencilerine, Arap dünyasındaki üniversitelerde Arapça öğrenme imkânı sağlayan çok sayıdaki mübâdele programından bahsederek konuyu tamamlayalım. Bu mübâdele şu anlaşma türlerini kapsıyordu: Kahire Amerikan Üniversitesi ile Georgetown Üniversitesi arasındaki anlaşma gibi en az bir yıl yabancı bir üniversitede öğrenim imkânı sağlayan anlaşmalar; Kahire Amerikan Üniversitesi ile Macalester Koleji arasında bir zaman gerçekleşmiş olan anlaşma gibi değişim anlaşmaları; Kuveyt Üniversitesi'nden Michigan öğrencilerine Kuveyt'te Modern Standart Arapça öğrenmeleri için verilen burslar gibi doğrudan burslar.

¹⁵ Seçilen yeni direktör Atlanta Emory Üniversitesi'nden Mahmûd el-Batal'dır.

Savaş sonrası Arapça öğretiminin, hazırlanan öğretim malzemeleri ile yakından bağlantılı olduğu, bu incelemeden açıkça anlaşılmaktadır. Savaş bittiğinde temel ders kitapları, William Wright ve Thatcher'inkine ek olarak, Jochanan Kapliwatzky'in *Arabic Language and Grammar*'i Regis Blachere'in *Element de l'arabe classique*'sı ile Blachere ve Maurice Gaudefroy-Demombyness'e ait *Grammaire de l'arabe classique* adlı kitaplar idi. Çok geçmeden sadece değişik Arap lehçeleri için gerekli malzemelere değil, pedagojik açıdan Edebî Arapça için de çağdaş ders kitaplarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden Farhat Ziadé ve R. Bayly Winder'a ait *Introduction to Modern Arabic* (1957) adlı kitabın ardından Ziyâde'nin *Reader in Modern Literary Arabic: Texts from Contemporary Arabic for the Intermediate Student* (1964) adlı kitabı yayımlanmıştır. Esasen gazete Arapça'sına tümevarım karakterli bir yaklaşım, ötedenberi Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika'da yaygın olarak sergilenmekteydi. Bana ve Âdil Yakub'a ait *Elements of Contemporary Arabic* (1962) adlı eser, MSA öğretiminde konuşma ve işitmeye dayalı bir metodu uygulamak üzere yayımlanmış ilk metindir. FSI'nin çıkardığı bazı kitaplar daha önce zikredilmiştir.

NDEA Dil Geliştirme Programı, MSA ve konuşmayla ilgili öğretim malzemeleri ile ilgili değişik ürünleri finanse etti. William Brinner ve Mounah Khouri'ye ait İleri Arapça Okuma Kitapları -*Selections from the Modern Novel and Short Story* (1961)- ve *Intellectual and Social Trends* (1962); bana ait çağdaş okuma kitapları, gazeteler, makaleler, resmî evraklar, masal ve şiirle ilgili beş okuma kitabı; Georgetown Üniversitesi'ndeki Arapça Araştırma Merkezi (Arabic Research Center)'nin onbir yayımı (temel kurslar, mürâcaat gramer kitapları, Fas, Irak, Suriye, ve Mısır lehçelerine dair İngilizce-Arapça, Arapça-İngilizce sözlükler) örnek olarak zikredilebilir. Carleton T. Hudge, 1960'ların ortalarında NDEA'nın desteğiyle, Barış Birlikleri ile halk düzeyinde çalışmaya niyetli diğer birlikler için Indiana Üniversitesi'nde Fas, Tunus, Çad ve Moritanya lehçeleri öğretimi için malzeme hazırlamak maksadıyla Yoğun Dil Eğitim Merkezi (Intensive Language Training)'ni kurmuştur. Bu merkezde yeni bir yaklaşım takip edildi. Öğrenciler evvelâ, dilin değişik kullanımlarıyla karşılaştıkları yerlerde konuşma öncesi pasif bir hazırlık aşamasından geçiyorlar, sonra diyalog ve diğer konuşma şekilleriyle meşgul olduklarında aktif aşamaya devam ediyorlardı. Temel metinler yeni malzemelerin, kursta maksimum düzeyde konuşma alıştırmasının kolayca kavranabilmesi için genellikle birkaç cümleden ibâretti.

1966 Arapça öğretmenleri atölye çalışmasının tavsiyesiyle, Peter Abboud, Ernest Abde'l-Maasih, Salih al-Toma, Wallace Erwin, ben ve Raji Rammun'yden meydana gelen bir komite, Eğitim Bürosu (Office of Education) ve Michigan Üniversitesi'nin desteğiyle *Modern Standart Arabic-Intermediate Level*'i (1974) yazdı. CASA programı NDEA desteğinden de faydalanmıştır. Kahire Amerikan Üniversitesi'nden Elizabeth Sartain, MSA eğitimi veren düzenli bir kursla birlikte

kullanılmak üzere *Graded Readers of Modern Written Arabic* adlı üç kitabın birincisini (temel seviye) hazırladı.¹⁶

Böyle grup projelere ek olarak Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Dairesi pek çok bireysel projeye de destek vermiştir. Hamdi Qafisheh'in *Basic Course in Gulf Arabic* (1975) ve *Short Reference Grammar of Gulf Arabic* (1977) adlı çalışmaları gibi.

Arap-Amerikan Petrol Şirketi (ARAMCO)¹⁷ çok önceden işçilerine Suud Arapça'sını öğretmek için dil uzmanları istihdam etmiştir (ve şimdi Arapça konuşan işçilerine İngilizce öğretecek kapsamlı bir programı vardır). Merrill Van Waggoner, Munah Dabaghi ve Joseph Kromeh, ARAMCO'nun Lübnan, Sayda'daki Tapline¹⁸ işçileri için *Introduction to Spoken Arabic of Lebanon* (1953) adlı kitabı telif ettiler. Bunu tâkiben ARAMCO, 1954-1958 arasında dokuz kitapdan oluşan ARAMCO Arap Dili Serisini yayımladı.

Bütün bunlar elbette hazırlanmış veya hazırlanmakta olan bütün malzemele-
rin listesi değildir. Daha çok devam etmekte olan büyük faaliyet hakkında fikir vermekte, Arap dili araştırmaları sahasındaki canlılığa işaret etmektedir. Öyle görünüyor ki her bir öğretmeni ders kitabı yazmaya sevkeden Arapça öğretimi ile ilgili bir durum vardır. Bu durum da mükemmel bir Arapça kursu oluşturma ihtiyacıdır. Değişik yaklaşımlara muhakkak ihtiyaç vardır ve etkili olanlar yaşayacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Arapça öğretmenliğinin artık bir meslek hâline geldiğini iddia etmek mümkündür. Öğrenci kayıtları Avrupa dillerindeki sayıya asla yaklaşamayacaktır. Fakat 1970'lerin sonunda belli bir düzeye varmış ve bu düzeyi korumaktadır. Diğer taraftan yabancı dil araştırmalarında ufak çaptaki olağan dalgalanmalarla gelecekte Arap dili öğrencilerinin sayısının fazla miktarda azalması muhtemel değildir. Bütün bu Arap dili araştırmaları büyük oranda, Arap dili uzmanlarından (edebiyatçı, dilbilimciler vb.), bir araç olarak Arapça'ya ihtiyaç duyan diğer uzmanlık alanlarına (sosyal bilim araştırmaları, uluslararası iş veya hukuk, halk sağlığı, hükümet hizmetleri, misyonerlik vb.) kaymıştır. Dil ve alan araştırmalarının, yüksek öğretimin esaslı bir unsuru olduğu,

¹⁶ Bu okuma kitapları için yapılan asıl yardım, Kahire lehçesini öğretmek üzere Kahire'de yaşanan hayatı gösteren bir film çekiminin imkânını araştırarak olan bir fizibilite çalışması için destek de içermekteydi. Arap Dili Araştırmaları Dış Merkezi (the Center for Arabic Studies Abroad) ve Kahire Amerikan Üniversitesi'nin, gerekli bütçeye ve film yapma konusunda sinema bilgisine sahip olmadığı anlaşılınca bu fikir terk edildi.

¹⁷ The Arabian-American Oil Company

¹⁸ The Trans-Arabian Pipeline Company: Arap Petrol Boru Hattı Nakliye Şirketi. 1950 yılında faaliyetlerine başlayan TAPLINE, Suudi Arabistan petrolünü körfez bölgesinden Sayda'nın güneyindeki Zehrânî Limanı'na naklederek Avrupa ve Amerika pazarlarına gönderen en büyük şirketti. (-ç.n.)

halk ve tabii ki devlet ve vakıflar tarafından kavranmış olması açık bir gerçektir. Öğretim kalitesinin iyi olduğunu belirtmek önemlidir. FSI ve CASA'daki öğrenci listeleriyle 1950, 1960, ve 1970'lerin yoğun yaz programlarının incelenmesi, akademi, diploması ve iş çevrelerindeki önemli ve tanınmış pek çok ismi ortaya çıkaracaktır.

Lise ve sonrası öğretimindeki Arap dili uzmanlarının sayısı, daha köklü yabancı dillerdeki meslektaşlarının gerçekleştirdiği etkinliklerde bulunabilecek düzeye ulaşmıştı. Bu etkinlikler çerçevesinde şunlar sayılabilir: Bir yabancı dil olarak Arapça öğretimi için eğitim programı hazırlama; liselerde Arapça dersleri verme; Arap dilbilimi konusunda sempozyum düzenleme; Amerikan Yabancı Diller Öğretimi Konseyi (American Council on the Teaching of Foreign Languages)'nin sözlü yeterlik mülâkât ilkelerini Arapça'ya uyarlama; Arapça yeterlik ve seviye tespit sınavları hazırlama; Amerika Birleşik Devletleri ve Arap dünyasında yoğun yaz dil kursları düzenleme; millî nitelikli işlevi olan, iletişimsel, yeterlik temelli ve kültürel nitelikli öğretim malzemeleri geliştirme; başarılı ulusal meslekî kuruluş ve dergiyi destekleme.

Bütün bunlar, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi ve okul idarelerinin sürekli ve ileri görüşlü destekleri olmadan yapılamazdı. Fevkalâde onaylar, yetkili ve samimi Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Dairesi personelinin sayesinde elde edilmiştir. Onlar daha yoğun, yeterlik temelli ve işlevsel bir hâle getirmek suretiyle öğretim malzemelerimizin kalitesini yükseltmek konusunda bizleri kibarca yönlendirmişler, yapmak istediğimiz ve ihtiyaç duyduğumuz ileri düzeyde ve özel amaçlı kurslar (iş dünyası Arapçası vb.) geliştirmemiz hususunda bizleri cesaretlendirmişlerdir. Arap dili araştırmaları sahası, Kitâb-ı Mukaddesin tefsirine yardımcı bir araç gibi işlev gördüğü mütevâzı başlangıçtan bu yana çok yol almıştır.